

A kötet az ismeretelméleti esélyek közlésfilozófiai kontextusát is megjeleníti, s ennek mintegy csak „mellékes” tónusa a politikafilozófia kapcsán szóba hozott állampolgáriság, a polgári egyezményesség vagy egyenlőség, választási szabadság és értékrend-szer-érvényesítés, de a szerződéselméletek kapcsán Szilágyi-Gál alaposan kibontja a politikai közösség „esztétikai” s a „másik” elismerésének szabadságelvű képleteit is. S ha záró soraiban Hobbes tekintélye és lehetséges megértése révén abban bízunk, hogy „a veleszületett szabadságának elismerése” révén nyitnak esélyt az efféle értelmezés-elméleti incselkedések, akkor talán ennél jóval bizonyosabb értelmezési teret nyit a mindenkori Leviatánok felszabadító és elnyomó hatalma elleni értelmező evidenciáknak is.

Filozófiát írva, politikaelméleti és retorikai háttérbe helyezve mindezt még ennél sokkal többet is kínál: „közös közléssé” teszi a benne megképződött gondolatokat, melyeket nemcsak ő használ és ért. Ennek személyességével és a közlés aktusában már egyúttal egy másikfajta retorikai létezőt konstituálva egyben annak is kortanúja lehet, miként változik maga a közlés a birtoklás a továbbadás aktusában, ha „már más is birtokolja”, s miképpen lehet az ambivalensen felszabadító és elnyomó hobbes-i nyilvános pluralizmust „az egyén veleszületett szabadsága” nevében ironikusan a ráció alkalmasságával teljesebbé tenni.

A. Gergely András

A medialitás eszméjének filozófiai jelentőségéről

*Nyíró Miklós: Medialitás, eseményontológia, gyakorlat. Hermeneutikai útkeresések
L'Harmattan Kiadó, Budapest 2020, 246 old.*

A hermeneutikai filozófia területén mérvadó szakirodalom nemrég fontos könyvvel gazdagodott. Nyíró Miklósnak a L'Harmattan Kiadó gondozásában megjelent *Medialitás, eseményontológia, gyakorlat* c. tanulmánykötete a hermeneutikai gondolkodást több szempontból is gazdagító úttörő vállalkozás. Egyrészt komplex érvek sokaságát sorakoztatja fel annak megvilágítása céljából, hogy mennyire mélyen, sokrétűen és átfogóan szövi át a hermeneutikai fenomenét az emberi tapasztalatot és nyelviséget, másrészt a kötet alcímének szellemében – *hermeneutikai útkeresések* – módszeres következetességgel kutatja és tárja fel a hermeneutikai szemlélet gyakorlati alkalmazási irányait a művészetek, a cselekvés, a racionalitás, a modernitás, a kritika, a polisz és a demokrácia vonatkozásában. Ezáltal nemcsak teoretikus síkon, hanem gyakorlati filozófiai horizontban is meggyőzően igazolódik a kötet szerteágazó gondolatmenetének összesítő végkövetkeztetése,

miszerint „az emberi élet a maga tényleges végbe-menetelében eminens értelemben véve hermeneutikai fenomené” (218.), s ebből fakad és ebben alapozódik meg ténylegesen „a hermeneutikai filozófiai rangja, egyetemességi igénye” (218.). Ez összecseng a kötet elején megfogalmazódó, az emberi létezés „elemi medialitásának” feltárására irányuló szerzői szándékkal, amelynek a jegyében a kötetben megjelenő tanulmányok voltaképpen előmunkálatoknak bizonyulnak egy „mediális antropológia” kidolgozásához (11.).

Hogyan függ össze a medialitás eszméje és egy univerzális igényű hermeneutikai antropológia körvonalazódásának igénye? – erre az alapkérdésre kereshetünk és találhatunk lehetséges válaszokat az európai szellemi-filozófiai hagyománynak nemcsak a jelenét bejáró, hanem a történelmi mélységeibe is elvezető gondolati utakon, amelyeket a négy nagy részre, s azon belül tíz fejezetre tagolt kötet az olvasó számára felkínál. S teszi ezt meglepő tömörséggel

és egységességgel, mivelhogy a kötetben egybeszövődő, egy évtizednyi kutatás eredményeit felölelő tanulmányok, konferenciaelőadások oly módon szerveződnek tematikus egységekbe, hogy azok egy jól átgondolt, tervszerűen összefüggő munkálkodás és monografikus igényű feltárás fejezeteinek is tekintethetők, illetve ekként is olvashatók.

A kötet a központi problémának, a „medialitás” sajátos eszméjének és filozófiai jelentőségének a vizsgálatát az ősi indoeurópai nyelvekben fellelhető mediális ige körüli nyelvészeti fejtegetésekkel indítja, Émile Benveniste francia nyelvész munkássága nyomán, egy sajátos paradoxonra irányítva a figyelmet, arra, hogy ez, a kortárs nyelvészeti kutatásokban széleskörűen tárgyalt kérdéskör, a magyar szakirodalomban még nincs jelen, holott a magyar nyelv egyike azoknak, amelyben máig megőrződött a mediális ige használata. A medialitás jelentősége a folyamat és az alany viszonya vonatkozásában mutatkozik meg ténylegesen. A mediális ige a tiszta alanytalan végbemenésként zajló folyamatot jeleníti meg, illetve a folyamaton *belül* álló alany aktivitását, valamint az alanyban végbemenő és általa végbevitt aktivitást fejezi ki. Szembeállítható vele az aktív ige, amely a folyamathoz képest az alany külsőlegességét és olyan aktivitását fejezi ki, amely az alanyon kívül megy végbe. A nyelvészeti kutatások szerint két ősi igenem, a mediális és az aktív létezett, s ez a nyugati nyelvekben csak később cserélődött fel, a nyelvi és kulturális fejlődés eredményeként, az aktív–passzív szembenállásra, ami egyfajta medialitásfeledést/feledtséget eredményezett. A szembenállás egyik esetben sem (aktív–mediális, aktív–passzív) szemantikai jellegű, hanem az alanynak a folyamathoz való viszonyából adódik. A szerző ezzel kapcsolatban két fontos pontosítást végez. Egyrészt az ősi nyelvekben és a modern nyelvekben fellelhető aktív ige nem ugyanolyan típusú aktivitást fejez ki, mivel a két aktív igitípusnak eltérő a viszonya a folyamathoz. Mindkettő külsőleges az általa kifejezett esemény vonatkozásában, ám az ősi aktív ige az eseménytől nem elvonatkoztatható aktivitást mond ki, hanem az éppen zajló eseményre vonatkoztatott, mivelhogy az aktivitás *eseményszerű*, míg a későbbi aktív ige

magának az aktivitásnak a forrása. Másrészt arra is figyelni kell, hogy az ókori görög grammatikusok által *meszótész*nek nevezett közép ige az aktív és a passzív közti *köztest* fejezi ki, holott a passzív éppen az ősi mediálisnak a felváltója, s már nem őrzi a mediális lényegi jellemzőjét. A modern nyelvekre jellemző aktív–passzív igei szembenállás helyett az ősi nyelvekre az aktív–mediális volt a jellemző.

Mindezek a fejtegetések nem annyira nyelvészeti/nyelvtörténeti szempontból érdekesek ebben a kontextusban, mint sokkal inkább filozófiai vonatkozásban. A szerző arra helyezi a hangsúlyt, hogy az a folyamat, melynek során az ősi mediális ige helyébe a passzív kerül, ontológiai *szemléleváltást* hordoz. A nyelvi változás arra utal, hogy a szemlélet homlokteréből kikerül a tiszta mediális esemény mint olyan, s helyébe a mindenkor *alany* lép; az *eseményközpontúságot* az *alanyközpontúság* váltja fel. Ezáltal feledésbe merül az eseménynek mint a világtapasztalatunk alaprétegének az eszméje. Helyette a szubsztancia, illetve a szubjektum fogalmaira építő ontológiai szemlélet honosodik meg. Ezzel együtt viszont az alany pozíciója is megváltozik: az események vonatkozásában artikulálódó pozicionáltságát, az eseménybe való egzisztenciális beágyazottságát az eseményen kívül kerülése váltja fel, aminek köszönhetően az alany a történés ágense, illetve elszenvédője lesz.

E fejtegetések során a szerző a mediális ige nyelvészeti kutatásának a filozófiai hozadékára irányítja rá a figyelmet, amire ez idáig még alig figyeltek fel, holott a kortárs filozófia nagy horderejű ontológiai és hermeneutikai fordulatának a lényege éppen ebből az irányból világítható meg ténylegesen. Itt a nyelvészeti és filozófiai kutatások érintkezési felületein egy igazi perspektívája nyílik meg az interdiszciplinaritásnak, amely révén az emberi tapasztalat és nyelviség mélyrétegeinek szerves filozofikussága bontakoztatható ki. Lehetővé válik – a szerző szavaival – „az emberi létezés jellemző alapvető sajátosságoknak, s egyáltalán az ember és világa ontológiai státuszának az adekvát megragadása” (12.), azaz egy újszerű, a szubjektumcentrizmusra épülő európai filozófiai hagyományból kivezető humánontológiai szemlélet

és gondolkodásmód kimunkálása, amelynek során az európai filozófiai hagyományt történetileg megelőző ősi nyelvi világszemlélethez a nyelvészeti kutatások hozzájárulása révén valósulhat meg az ontológia huszadik századi megújulása/megújítása. Az ősi indoeurópai nyelvek igerendszerének vizsgálata során feltáruló mediális szemlélet és ennek terminusait hordozó „mediális szótár” használata érvényesül egyaránt az ontológia megújítására irányuló heideggeri gondolkodásban és, hasonlóképpen, a „hermeneutikai filozófiában” – ahogyan a szerző nevezi azt a kiterjedt filozófiai régiót, amelynek mezőjében a vizsgálódásai zömét végzi. A duális, dichotóm, fogalompárokra építő ontológiákat meghaladó, az esemény eszméjét rehabilitáló s ily módon a „mediális”-ra építő *eseményontológiai* szemlélet kimunkálásában mutatkozik meg a felejtés által elfedett régiek, „ősinek” az újító erejében rejlő igazi produktivitás. Ez az egyszerre visszatekintő és újító erővel előrelendülő „mediális világszemlélet” a kortárs „hermeneutikai filozófiában” talál magára igazán, felszínre hozva a hermeneutikában rejlő, s mindmáig még alig kiaknázott, de megkerülhetetlen jövőbeni filozófiai teljesítményeket előrevetítő lehetőségeket.

Ebből a nézőpontból válik beláthatóvá egy további, a filozófiai nyelvhasználatot és kommunikációt érintő probléma is: a mediális szemléletet hordozó hermeneutikai terminológia alapvető eltérése az analitikus filozófia szótárától, s bizonyos mértékig a fenomenológiai hagyományra jellemző terminológiától is, ami egy lehetséges magyarázatot kínál a hermeneutikai filozófiától való idegenkedésre, a vele szembeni távolságtartásra. Ebből látszik például, hogy viszonylag miért hozzáférhetetlen a hermeneutikai filozófia azok számára, akik az analitikus filozófián nevelkedtek. A szerző tényleges szándéka és az általa végzett vizsgálódás hosszú távú tétje azonban nem a hermeneutikai filozófia egyfajta védelmét, apológiáját célozza a kortárs filozófiai irányzatok összefüggésrendszerében, hanem ennél jóval tovább mutat. Annak feltárása tekintetében, hogy az „esemény” eszméje mennyire központi szerepet játszik a „mediális világszemlélet” megalapozásában, Nyíró

Miklós tanulmányai úttörő vállalkozást jelentenek és felzárkózást egy ma még kevésbé, inkább csak szórványosan művelt kutatási irányhoz, amelynek a jövőbeni perspektíváiban viszont egy átfogó *fordulat* körvonalai rajzolódnak ki, nemcsak az emberi lét alapvető jellemzőinek a megvilágítása és megértése tekintetében, hanem a filozófia és a gyakorlat viszonyának az átrendeződése vonatkozásában is, s ezek mentén a filozófiai alkotás számára új és járhatóan bizonyuló utak nyílnak meg. A mediális világszemlélet rehabilitációja ugyanis újból középontba állítja az esemény, a végbemenés a történés eszméjét, s ebben a szemléleti horizontban nemcsak az ontológia területén következhet be váltás, hanem – a hermeneutika széles körű integrációja révén – a gyakorlati filozófia, az etika, a politikai antropológia irányában is. E tág horizontú nyitás érvényessége és lehetőségfeltételei mellett érvelnek a kötet további tanulmányai, amelyekben a szerző – mintegy alkalmazási céllal – rendre körüljárja a mediális szemlélet megvalósulási módozatait a heideggeri és gadameri filozófiai hermeneutikai koncepciókban, és onnan továbblépve a mediális gyakorlat és a társadalomkritika kérdéskörei irányában is.

Az „ősi”-ség esetében nem a történelmi értelemben vett archaikus, kezdeti, eredeti stb. újraélesztése merül fel, hanem azokhoz a tapasztalati és kifejezési módokhoz való odafordulás, amelyekben az ember számára (konkrétan a mai ember számára is) az általa belakott világ eredendően érthetővé, hozzáférhetővé, artikulálhatóvá válhat. Ebből kifolyólag a szerző számára kézenfekvő, hogy a korai Heideggernél kísérli meg elsőként feltárni azt, hogy miképpen tesz kísérletet az „ősi” megújítása, a medialitás eszméje és az általa hordozott sajátos szemlélet újfent érvényre juttatása révén az immár hagyománnyá vált meglévőnek a meghaladására. A korai Heidegger gondolatvilágának körültekintő és elmélyített elemzése révén Nyíró rendre kimutatja, hogy a *Lét és időben*, valamint az azt megelőző szövegekben hogyan történik a mediális esemény eszméjének az újraélesztése, miként bontakoztatódik ki a fenomenológiai ontológia, s annak radikalizált megvalósítási terve, a fundamentálonológia, az emberi ittlét egzisztenciális

analitikája mint „mediális diszciplína”, és mindezek együttesen miként hordozzák magukban egy lehetséges mediális filozófiai antropológia vázlatát. Nyíró abban láttatja meg a *Lét és idő* újszerűségét, hogy az ember hagyományos meghatározásaival szemben az emberi ittlétet egy alapjaiban mediális történet által konstituált létként mutatja fel, felvázolva annak a lehetőségét, hogy meghaladhatatlan medialitásunk közepette miként ragadhatjuk ki magunkat az abba való belevesztségünkől, és miben áll a dinamikája a tisztán mediális, illetve a mediálisan aktív emberi létmód közti feszültségnek. Ebben domborodik ki az emberi ittlét végbemenési módjaként, az itt-lét „lenni-tudása”-ként felfogott *megértésnek* az egyetemes jelentősége.

Ezek a gondolatok jelentik a lényeges kapcsolódási pontokat és továbbhaladási utakat H.-G. Gadamer filozófiai hermeneutikája irányába. A Gadamer-rész a kötetben igen összetett és árnyalt. A szerző a meglehetősen terjedelmes, közel száz oldalt felelő harmadik részben megkísérli a maga komplexitásában körüljárni és feltárni a gadameri filozófiai hermeneutika mindazon struktúramozzanatait, amelyekben felismerhető módon életre keltődik a medialitás eszméje. Ehhez szükség van először is a gadameri koncepciónak a heideggeri filozófiával való szövevényes kapcsolatait részletező feltárására, s ez tekintettel van a kötődésre, a folytatásra, a folytonosság megvalósulására, de ugyanakkor határok felmutatására is. Igencsak érdekesítő olvasmány arról értesülni, hogy hogyan hallgatta, olvasta és értette a fiatal Gadamer a korai Heideggert; milyen motivációk határozták meg a teológiától a filozófia felé vezető gondolati útját, és miben látja Gadamer a korai Heidegger fő érdemét és a *Lét és idő* tényleges filozófiai hozadékát. E tekintetben a szerző azt emeli ki a gadameri Heidegger-reflexiók sorából, hogy Heidegger megvalósítja az ittlét tényleges végbemenetelének az analízisét, maga mögött hagyva a transzcendentális szubjektivitás ontológiai megelőlegését, és lehetővé teszi az ittlét időiségének mint a lét értelemhorizontjának a felmutatását. Ezen keresztül az válik fontossá, ahogyan Gadamer elirányítja a figyelmet az ittlét közhelyszerűen hangoztatott

„kitüntetetttségéről” az egzisztenciának az „itt” nyíltságában, a „maguknál a dolgoknál” levésében való „önmagán kívülisége” felé, kiemelve az ittlét „itt”-jének a „lét”-tel szembeni hangsúlyosságát, amely mentén a *Lét és idő* voltaképpen megnyitja Heidegger számára a lét kérdésségét, hogy innen indulhasson el annak a hosszan tartó gondolati útnak a bejárására, amelynek során megtanulja a létre vonatkozó kérdést kérdezni.

A Gadamer-részen belül ezt követi a hermeneutikai alaptételek strukturált, részletes vizsgálata és kifejtése, összefüggésben a főmű, az *Igazság és módszer* három nagy részének tematikai specifikumaival. Az alapkérdés: a műalkotás tapasztalata, a szellemtudományi megértés, a megértés nyelviségét megillető egyetemesség s a hermeneutikai filozófia ezen alapuló ontológiai fordulata hogyan függenek össze a medialitás problémájával? Itt legfennebb csak áttekinthetjük annak a tematikai-terminológiai-gondolati bőségnek néhány fontosabb mozzanatát, amelyet a szerző az *Igazság és módszer* kapcsán kibontakoztat. E célból mindenképpen figyelemfelkeltő s egyben összpontosító erejű az a nézőpont, amelyből Nyíró a főmű egészének a lényegi hozadékára tekint. Kiindulva a hermeneutikai jelenség öneszméléséből a humanista hagyomány közegében a szerző kategorikusan megállapítja, hogy az *Igazság és módszer* „a megértés és helyes értelmezés jelenségének bizonyos radikalizálásként értendő”, amely a megértésben végbemenő önmegértés és önelsajátítás feltárásán keresztül „a hermeneutikai jelenség hermeneutikáját” célozza (194.). Erre mutat a hermeneutikai tapasztalat mediális értelme, miszerint mi mindig végességünk belátása árán elismerjük azt, ami „van”, miközben mi magunk is megváltozunk egész mivoltunkban (100.), s ezzel együtt a dolgokat is mindig megértésük során ismerjük el más létükben, csak értelmezettességükben lesznek számunkra azok, amik „tulajdonképpen” (103.). Már a műalkotás tapasztalata arra utal – az alkotó és a befogadó tapasztalataként egyaránt –, hogy minden aspektusában mediális értelmű. Ez még inkább beláthatóvá válik a tapasztalat medialitásának nyelvi világtapasztalatként való kiterjesztésében, a beszéd és a nyelv – a tapasztalat nyelvi végbevitelére és

a beszélgetésben/beszélgetésként végbemenő nyelv – mediális értelmével összefüggésben. A gadameri főmű egyik alapgondolata – a nyelv mint „közép” az ember és világa közt, a nyelv mint az emberi végesség lenyomata, s egyben valamennyi emberi világviszonyulásnak a mindent átfogó, meghaladhatatlan közege – leginkább a medialitás nézőpontjából igazolódik, miközben éppen a medialitás eszméjét juttatja ily módon a legteljesebb értelméhez. De ezt támasztja alá a képzés mediális értelmének, valamint a dialogicitás dimenziója egyetemes-ontológiai jelentőségének hangsúlyozása is. Mindezeket Nyíró, a főműre összpontosító kutatásokon túlmenően, egy kitágítottabb körben, az *Igazság és módszer* gondolati anyagának az előzményei felől is vizsgálja, s ennek során Gadamer fiatalkori habilitációs téziséhez nyúl vissza. Talán a kötet, s a kutatás egészének egyik legizgalmasabb részét a szerzőnek éppen az arra irányuló törekvése képezi – egy viszonylag kevésbé kutatott területen mozogva –, hogy feltárja, a szellemtudományok problémájára való tekintettel, Gadamer fiatalkori habilitációs tézisben és más szövegeiben azokat a történeti összefüggéseket, melyek mentén a szókratészi dialógus, a platóni dialektika, az arisztotelészi apodiktikus tudomány hagyománya ott munkál – nem pusztán csak a tárgyi összefüggés, hanem sokkal inkább az értelemkontinuitás jegyében – a főműnek a lét spekulatív önmegmutatkozásának a „tette”-ként felfogott „dialektika”, a mű „gravitációs pontjaként” tekinthető (138.) spekulatív létstruktúra és a nyelvnek az emberi világtapasztalat egészét közvetítő egyetemes médiuma szerves összefüggéseiről kialakított koncepciójában.

Nyíró vizsgálódásai és fejtegetései a medialitás eszméje és a gadameri filozófiai hermeneutika összefüggései kapcsán nem állapodnak meg csupán az *Igazság és módszer* gondolati köreinél, hanem a későbbi gadameri szövegekre is kitekintenek egy ugyancsak kevésbé vizsgált és a hermeneutika vonatkozásában rendhagyónak tekintett problémakör, a *szabadság* kérdése kapcsán. A nyelviség, szabadság és közösség összefüggéseinek feltárását célzó fejezetben a rítusok hermeneutikai jelentőségére irányítva a figyelmet a tulajdonképpeni egymással-lét és az

igazi emberi közösség kialakulása tekintetében Nyíró meggyőző módon érvel a távolság és a választás elvének érvényesüléseként felfogott szabadság konstitutív szerepe mellett a filozófiai hermeneutikában. A hermeneutikai szemléletből következően, éppen a mindenkor „szabad” egyedek „társas” jellegű együttléte, *egymással*-levése (153.) bizonyul az együttlét autentikus emberi módjának.

A kötet tanulmányainak gondolati vezérfonala végül két olyan problémakör felvázolásához is elvezet, amelyek kutatásában és kidolgozásában ugyancsak megmutatkozik a szerző úttörő vállalkozása. Ezek a gyakorlat és a kritika kérdései. Nem véletlenül, hiszen a szerző a nyelviség és a dialogicitás kérdésköre mellett a hermeneutika gadameri újrafogalmazása másik orientációját éppen a gyakorlatban látja. A szerző itteni fejtegetéseit messzemenő filozófiai inventivitás jellemzi. A medialitás eszméjének a nézőpontjából vizsgálva a hermeneutika gyakorlatorientáltságát, Nyíró a praxisz (poszt)modern paradoxonát állítja előtérbe, meglátatva az arisztotelészi phronészis-gondolatban, illetve annak a gadameri továbbgondolásában a gyakorlat tényleges medialitását, azt, ahogyan a phronészis „körkörösége” – ahogy egyrészt a dialogikus közösségben való részvétel készségét, képességét feltételezi, másrészt éppen az ilyen közösségben való részvétel gyakorlata alakítja ezt a képességet – a hermeneutikai közösség létrejöttének, kiépülésének közegét képezi. Még tovább menve, a medialitás eszméjére alapozva, Nyírónek sikerül a techné, praxisz és poiészis fogalmainak egy olyan *újragondolásához* is eljutnia, amely mentén megalkothatja az ágencia egyfajta mediális tipológiáját, ez pedig elvezet az alkotótevékenység, a művészi alkotás tényleges státuszának a felismeréséhez és adekvát fogalmi megragadáshoz a gyakorlat vonatkozásában. Innen már továbbvizsgál az út a művészet mint létesemény gadameri gondolatának a pontosabb megértéséhez és megvilágító erejének az érvényesítéséhez az esemény, alkotás, praxis egymásra vonatkoztatásában.

E feltáró fejtegetés igazi hozadéka a tanulmány végén korkritikai érvényű meglátással teljesedik ki, melynek során a szerző az ősi, mediális

szemléletmódnak a modernitás időszakában történő háttérbe szorulása következményeként, egy „esemény” nélküli és értelemtörténés híján való világba történő visszaesést, fenyegetően teret nyerő „új barbarizmust” vizionál.

A kötet utolsó tanulmánya – *A hermeneutika mint társadalomkritikai paradigmaváltás* – szintén egy olyan kérdéskört helyez előtérbe a medialitás nézőpontjából, amely ez idáig meglehetősen járatlan útnak bizonyult a hermeneutikai filozófia vonatkozásában. A hermeneutika és demokrácia viszonyáról van szó, arról a kérdéstről, hogy a hermeneutikai filozófiának van-e a demokrácia ügyét illető valamiféle relevanciája (195.). Ezt a kérdést a szerző a modernitás viszonylatában vizsgálja, jelezve, hogy mind a demokrácia, mind a modernitás történeti dialektikája mindenkor összefonódik a kritika kérdésével is. Így az elgondolás szükségképpen továbbvezet a hermeneutika és a kritika lehetséges összefüggései vizsgálatához, azokhoz a kérdésekhez, hogy van-e a hermeneutikának adekvát kritikai dimenziója, illetve megfogalmazható-e úgy a hermeneutika mint modernitáskritika. A modernitáskritika hegelianus és antihegelianus (nietzschei) távlatait megvizsgálva a Habermas által vázolt kép alapján, a szerző ahhoz a felismeréshez jut, hogy a hermeneutika elgondolható úgy, mint a modernitáskritika negyedik távlata. E tekintetben Habermas Gadamer-értelmezésével kapcsolatban pontosításokat is végez, rámutatva, hogy a gadameri filozófiai hermeneutika nem szakítható el a heideggeri alapvetésétől, s lényegi vonásai hamis beállításba kerülnek, ha azokat az alapvetően Hegeltől és a felvilágosodásból származó fogalmi keret fényében kívánjuk megítélni, mint ahogy ez Habermasnál némely esetben történik. Valójában a heideggeri autenticitás gondolatát továbbvivő és a dialogicitás elvére épülő filozófiai hermeneutikában tetten érhető „hermeneutikai racionalitás” Gadamer-nél kitüntetett etikai-társadalmi-politikai jelentőségre tesz szert (220.). Ez abból fakad, hogy a hermeneutikai filozófia a gyakorlati filozófia régebbi hagyományának örököse, s ennél fogva igazából a hermeneutika képes a „tudományok korában” kellőképpen ellensúlyozni a tudományos módszer

autoritását és a tudomány által táplált technológia eluralkodását a társadalmon (223.). A hermeneutikai racionalitás ugyanis az absztrakt-elméleti és a technikai-mesterségbeli racionalitással szemben phronésziszszerű, a dialogicitás egyetemes elvét érvényesíti, s manapság pontosan erre van szükség: a dialogikus-gyakorlati észre a felelős döntések meghozatalakor és a párbeszédre révén fenntartott társadalmi kötelekeken alapuló „hermeneutikai közösség” eszményére. Nyíró azt is kimutatja, hogy ezen a ponton milyen módon találkozik Gadamer hermeneutikai álláspontjával R. Rorty felfogása, aki az ember mindennapi morális és politikai gyakorlatát illetően ugyancsak a személyes felelősséget és döntéshozatalt részesíti előnyben az objektív tudásra hivatkozó technicizált társadalomszervezés egyoldalú dominanciájával szemben.

Nyíró e fejtegetések során voltaképpen nemcsak amellett érvel, hogy – bár egyesek távolesőnek képzelik a hermeneutikát a kritikától – igenis lehetséges hermeneutikai kritika, hanem amellett is – s ez az igazi tétje az elgondolásnak –, hogy a hermeneutikai kritika érvényesülése folytán maga a (modernitás)kritika is *paradigmaváltáson* esik át, mivelhogy képes feloldani „az önmagától szabadságában elkülönülő és az önmagával kibékülésre törekvő szubjektum” paradox önellentmondását azáltal, hogy védelmezi a véges-történeti megértés józanságát és nyitottságát, miközben elutasítja a reflexív-fogalmi gondolkodás túlzott totalizáló igényeit (232.). Ez azért is lehetséges, mivel a hermeneutikai kritika letéteményese nem valamiféle „élcsapat”, hanem a polgárok gyakorlati észhasználatá; ebben rejlik a kritika végső mértéke (233.). És ezen a vonalon bontakoztatható ki, ugyancsak a diallektikus-gyakorlati ész gadameri fogalmából, a hermeneutika demokráciakoncepciója, amely a szabadság szellemének és a nép éthosának egybeszövődését feltételezi, s a történetileg meghatározott szabadság működéseként valósul meg, az ember megértésen alapuló otthonos világában, elkerülve mind az utopizmus, mind pedig az egalitarizmus csapdáit.

Nem fejezhetjük be ezt az ismertetést anélkül, hogy ne ejtsünk szót a medialitás eszméjében rejlő produktivitásról a nyelv által inspirált filozófiai

gondolkodás, illetve a filozófiai gondolkodás által motivált nyelvképződés, nyelvi megújulás viszonylatában. A kötet tanulmányai filozófia és nyelv viszonyának az újragondolását is sürgetik, a nyelv legősibb rétegeiben rejlő/hordozott filozofikum feltárása, kifejtése érdekében. Ennek kapcsán Nyíró okfejtései mellett is érvekkel szolgálnak, hogy a különféle preconcepciókkal ellentétben a magyar nyelv nemhogy alkalmatlan lenne a filozófia művelésére, hanem, éppen ellenkezőleg, mélyebb rétegeiben és nyelvtani szerkezeteiben még kiaknázatlan filozófiai lehetőségeket hordoz. Ugyanis a magyar nyelv valamelyest még őrzi a mediális szemléletet, mivelhogy az ikerendszerében honos a középige, a

mediális terminusok használata, s ez olyan ritka sajátosság, amely a gondolkodásnak szabad mozgásteret és árnyalt kifejezhetőséget kölcsönöz. Ily módon a nyelvünk megfelelő beszédmódot képes kínálni a mediális esemény feltárulása, az eseményszerű megmutatkozás számára is.

A kötet gondolati gazdagságán, terminológiai pontosságán, a szerző kifinomult stiláris érzékén túlmenően az ilyenszerű észrevételek is igazolják azt, hogy Nyíró Miklós nemcsak értő és kitartó kutatója, hanem eredeti meglátásokra is képes művelője a hermeneutikai filozófiának.

Veress Károly

Contents

Levente Papp: The Content of Perception	1
Amália Soós: The Problem of External and Inner Speech in Augustine’s Philosophy.....	13
Péter Táncoz: Is There a Political A Priori? – A “Debate” between Immanuel Kant and Friedrich Schlegel on Revolution	23
Pál Petki: Modes of Situatedness in Being and Temporality. Interpretation of the Fundamental-Ontological Sense of the Temporality of Understanding, of Disposition, of Fall and of Discourse	34
János Loboczky: Gadamer and the Humanist Tradition	45
Dénes Tamás: Present Shock, instead of Future Shock	57
Cecília Hausmann: Disintegration and the Joy of Auto-Enclosure. Aspects of Familiarity and Strangeness in the Process of Endorsing and Exceeding the Postmodern State	66
Gizella Horváth: Salvator Mundi – The Saviour of the Artworld.....	77
Sándor Bartha: Self-Referentiality and Sensuality in the Hungarian Art of the Nineties.....	89
Lajos András Kiss: From the Impolitical to Biopolitics. Roberto Esposito on the Substance of Political Community	98

Workshop

Dániel Krivánik: Reflections on Mythical Consciousness.....	107
András Áron Ivácson: Profound Insight: the Concept of 玄学 in Daoist Epistemology	120
Márk Láng: Fichte and Kierkegaard on the Difference and the Identity of the I	131
Mónika Rancz: The Theatrical Reality of the “as if”	141

In memoriam

Farewell to Erzsébet Veress	151
-----------------------------------	-----

Review

Hajnalka-Renáta Oláh: From Concepts to Man – the Active Power of Language and Discourse in Processing the Past	154
János Péter: Micro- and Macro-Worlds in an Interdisciplinary Approach	156
Csilla Vincze: Foundations of a Meaningful Life	158
Botond Bakcsi: The Refugee Crisis in the Light of Biopolitics and Moral Philosophy.....	161
András A. Gergely: The Chances of Epistemology, or Misunderstanding, Understanding, Recontextualisation.....	163
Károly Veress: On the Philosophical Significance of the Idea of Mediality.....	169

Cuprins

Levente Papp: Conținutul percepției.....	1
Amália Soós: Problema discursului exterior și interior în filosofia lui Augustin	13
Péter Táncoz: Este posibil apriori-ul politic? – „Dezbaterea” lui Immanuel Kant și Friedrich Schlegel despre revoluție	23
Pál Petki: Modalitățile situării întru-ființă și temporalitatea. Interpretarea sensului fundamental-ontologic al temporalității înțelegerii, situării afective, căderii și discursului	34
János Loboczky: Gadamer și tradiția umanistă	45
Dénes Tamás: Șocul prezentului față de șocul viitorului.....	57
Cecília Hausmann: Dezintegrarea, plăcerea enclavizării: aspectele familiare și străine ale stării postmoderne și depășirea acestora	66
Gizella Horváth: Salvator Mundi – Mântuitorul lumii artei	44
Sándor Bartha: Autoreferențialitate și senzualitate în arta maghiară a anilor nouăzeci	89
Lajos András Kiss: De la inpolitic până la biopolitică. Roberto Esposito despre esența comunității politice	98

Atelier

Dániel Krivánik: Idei despre conștiința mitică	107
András Áron Ivácson: Viziune aprofundată: conceptul 玄学 în epistemologia Daoistă	120
Márk Láng: Fichte și Kierkegaard despre diferența și identitatea eului	131
Mónika Rancz: Realitatea teatrală a „ca și cum”-ului	141

In memoriam

Erzsébet Veress – adio.....	151
-----------------------------	-----

Recenzii

Hajnalka-Renáta Oláh: De la concepte la om – puterea activă a limbii și discursului în procesarea trecutului	154
János Péter: Micro- și macrolumi într-o abordare interdisciplinară	156
Csilla Vincze: Stâlpii unei vieți cu sens.....	158
Botond Bakcsi: Criza refugiazților într-o abordare biopolitică și a filozofiei moraliste.....	161
András A. Gergely: Șansele epistemologiei sau neînțelegere, înțelegere, recontextualizare	163
Károly Veress: Despre însemnătatea filosofică a ideii medialității	169

Tartalom

Papp Levente: Az észlelés tartalma.....	1
Soós Amália: A külső és a belső beszéd problémája Augustinus filozófiájában.....	13
Tánczos Péter: Létezik-e politikai a priori? Immanuel Kant és Friedrich Schlegel „vitája” a forradalomról.....	23
Petki Pál: A létben szituáltság módusai és az időbeliség. A megértés, a diszpozíció, a hanyatlás és a beszéd időbelisége fundamentálonológiai értelmének interpretációja	34
Loboczky János: Gadamer és a humanista hagyomány.....	45
Tamás Dénes: „Jövősokk” helyett „jelensokk”.....	57
Hausmann Cecília: Feldarabolttság, magunkra-záródás: a posztmodern állapot és az ezen való túllépés otthonos és idegen aspektusai	66
Horváth Gizella: Salvator Mundi, a művészeti világ Megváltója.....	77
Bartha Sándor: Önreferencialitás és érzékiség a kilencvenes évek magyar művészetében	89
Kiss Lajos András: A nem-politikaitól a biopolitikáig: Roberto Esposito a politikai közösség lényegéről	98

Műhely

Krivánik Dániel: Gondolatok a mitikus tudatosságról.....	107
Ivácson András Áron: Elmélyült rálátás: a 玄学 fogalma a daoista episztemológiában	120
Láng Márk: Fichte és Kierkegaard az Én azonosságáról és különbségéről.....	131
Rancz Mónika: A „mintha” színházi valósága.....	141

In memoriam

Veress Erzsébet – Búcsúztatás	151
-------------------------------------	-----

Szemle

Oláh Hajnalka-Renáta: A fogalmaktól az emberig – a nyelv, a diskurzus cselekvő erejének lehetőségei a múlt feldolgozásában	154
Péter János: Mikro- és makrovilágok interdiszciplináris megközelítésben.....	156
Vincze Csilla: Az értelmes élet alappillérei	158
Bakcsi Botond: A menekültválság biopolitikai és morálfilozófiai megvilágításban.....	161
A. Gergely András: Incelkedés az ismeretelmélet esélyeivel, avagy félreértés, megértés, rekontextualizáció.....	163
Veress Károly: A medialitás eszméjének filozófiai jelentőségéről.....	169